

so se stekali v poslednji dobi iz Gorenjske pregnani rokovnjači,¹⁾ ubegli vojaki, ubegli kaznjenci, že tako zreli za vsak zločin; med nje so zašli izprijeni dijaki, obubožani kmetje in druga sodrga, kateri je mrzelo delo. Mnogo kvare je napravljala taka pogubonosna družba. Posebno bridko jo je občutil ubogi ratar; trli so ga veliki davki, slabe letine, vrhutega je bil pa še zatiran od hajduške nadloge, ki mu je izpraznila žitne in vinske hrame, ko jih je bil komaj napolnil in zaprl.

Sredi minulega stoletja je napela avstrijska vlada vse svoje moči, da uniči nevarno in kvarenosno založeno. Razšle so se hajduške družbe. Še pred malo leti, tako pravijo Belokranjci, so lazili okrog berači in trkali z beraško palico ponižno na ona vrata, kjer so v mladih, močnih letih kot hajduki oblastno gospodarili. Za male krajcarje so ti umirovljeni hajduki pripovedovali mnoge zanimivosti o hajduškem življenju. Le škoda, da se je skoraj vse pozabilo in da so s hajduki zamrli tudi zanimivi spomini na to žalostno in nevarno dobo. Zadnji znani hajduk je

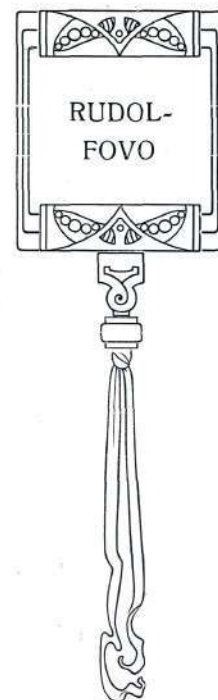
¹⁾ Dom in Svet 1890.

bil stari Bravse¹⁾; umrl je 20. februarja 1894 in bil pokopan v Dobljčah, pri podružnici črnomaljske župnije. Duhovniku, ki ga je previdel, bil je to rajni črnomaljski župnik, tedaj še črnomaljski kaplan, Mihael Klemenčič, je rekel po končanem sv. opravilu: „Jaz sem poslednji poljanski hajduk, preživel sem vse hajduke.“

IV.

Poskusil sem razviti postanek in razvoj hajduštva. Zdaj navedem v kronološkem redu one pičle podatke o posameznih hajduških napadih, kolikor sem jih mogel nabrati iz tiskanih in netiskanih virov. Hajduški napadi so veljali — kakor je bilo po nekoliko že zgoraj omenjeno — graščakom, župniščem, cerkvam, trgom, vasem, celo mestom. Hajduk je ulomil povsod, kjer je slutil kaj plena; vsaj poskusil je, če tudi je moral oditi včasih s praznimi rokami in vrhutega še z razbito glavo.

¹⁾ Pravo ime mu je bilo Janez Majerle. Rojen je bil l. 1800. Bil je knezov lovec (Forstjäger) in obenem tudi ud, če ne celo, kakor se sliši, roparski četovodja.

Valvazor ima hajduke posebno v želodcu, zato pa tudi ne prezre nobenega dogodka, kolikor in kjer jih je čul, da ga ne bi omenil, kazaje povsod na neznosno to zalego. Žalibog, da so njegove beležke tako pičle. Tičejo se navadno le gradov in graščakov, pri katerih se je ustavljal pisatelj, sestavljajoč svoje delo o Kranjski. Ali če je že graščak za trdnim ozidjem toliko prestal pred hajduki, kaj šele ubogi seljak v graščakovi leseni koči!

O prvem nam znanem hajduškem napadu poročča Valvazor v XI. knjigi, kjer opisuje kranjske gradove. Leta 1665. meseca junija so naskočili hajduki Gracarjev turn.¹⁾ Grad so napadli ponoči; udrli so skozi okno v obednico. Ob zidu pod oknom je spala grajska sobarica, in prvi ropar, ki se je utihotapil skozi okno, je stopil na posteljo, zadel ob njo in jo prebudil. Vsa preplašena skoči iz ležišča in začne upiti. Hajduk jo zgrabi za vrat in jo počne daviti, medtem pa lezejo njegovi tovariši v grad in začno stikati po njem. Krik in ropot je prebudil gospo Marijo Rozino pl. Buset; ta je spala s hčerko

¹⁾ Dimitz, G. Kr. IV. 136.

Rozalijo v sosednji sobi. Urno zbudi hčerko in se hoče rešiti skozi obednico na prosto, a obe padeta v roke hajdukom, ki ju neusmiljeno obdelajo. Njihovo vpitje zbudi oskrbnika Vuk Salomon Jankota, ki prihiti z grajsko stražo na pomoč. Vname se boj, v katerem pade oskrbnik. V tem ko se bori straža z nasilneži, zbežita gospa in hčerka na vrt in odtod k sosedu kmetu. Roparji so kmalu ugnali stražo in pobrali nato vse, kar jim je prišlo pod roko. — Ravno sto let poprej, t. j. l. 1565. je zadela hujša nesreča drugo gospo na Gracarjevem turnu. Šla je na izprehod v bližnji log in prišla v roke hajduški družali. Pohotneži jo zgrabijo, hoteč ji vzeti žensko čast. Kakor levinja se brani, dokler ji ne odsekajo obeh rok.

Iz strahu pred hajduki je postavil graščak na Brhovem (Freihof) dnevno in nočno stražo. Ta varnostna odredba je imela vsaj ta uspeh, da roparji gradu niso vzeli; toliko več pa je pretrpela pred njimi okolica, po kateri so se potikali, čakajoč ugodne prilike, da ulomijo nenadoma v grad.¹⁾ Vodil jih je

¹⁾ Valvazor, XI. 150.